

MÚZEUMI KAPCSOLATOK ROZSNYÓ ÉS MISKOLC KÖZÖTT

LABAN CZ ISTVÁN

A rozsnói Bányászati és Vaskohászati Múzeum már több mint 80 éves múltra tekint vissza. Az Országos Bányászati és Vaskohászati Egyesület Borsod-Gömöri csoportjának kezdeményezésére jött létre. Profilját Észak-Gömör geológiai adottságait, gazdag természeti kincseit kiaknázandó ércbányászat és az ehhez kapcsolódó vaskohászat határozta meg.

A különböző alapítványokból származó pénzüsszeg tette lehetővé azt, hogy 1902–1903-ban felépülhetett a múzeum impozáns klasszicista stílusú egyszintű épülete. A városi emberek nagy lelkesedéssel fogadták a múzeumalapítás hírért, az elegáns épületet és nagy polgári öntudattal vitték adományaikat a múzeum gyűjteményébe.

Az első kiállítást 1912-ben lehetett megnyitni, de ez még nem a múzeum épületében történt.

A múzeum akkori lelkes vezetői és a múzeumbaráti kör tagjai, a nehézségek ellenére gyűjtöttek és ha nehezen is, de gyarapították nemcsak a bányászati és vaskohászati anyagot, hanem a helytörténeti és néprajzi gyűjteményrészeket is.

Tichy Kálmán rozsnói születésű író, grafikus és festőművész szorgalmas, kitartó igazgatói munkássága eredményeként a második világháborút megelőző években a múzeum már csaknem maradéktalanul tölthette be hivatását.

A háború éveit nagyon érzékenyen sújtották a múzeumot. A gazdag helytörténeti, iparművészeti és néprajzi gyűjteményegységeket a visszavonuló német hadsereg mindmáig ismeretlen helyre szállította. (Ezek után hiába kutattunk, nyomuk veszett.) Ezt a csapást a múzeum sokáig nem tudta kiheverni.

A felszabadulást követően a város vezetősége több kísérletet tett a megcsonkított gyűjtemény bemutatására. Ez a törekvés sem járt azonban nagy sikerrel, mert számukra is az épület volt fontosabb, mint a múzeumi gyűjtemény. Az impozáns épületet továbbra is raktárként használták, valamint *bányásztanoncokat* szállásoltak el benne. Sok nemes törekvés veszett így kárba és a múzeumügy megoldása tovább váratott magára.

Később *Molnár Béla*, a városi tanács elnöke vette pártfogásba a múzeum ügyét. A *Szlovák Múzeumi Társaság* támogatását megnyerve a város költségén az épületet az 1950-es évek elején rendbe hozatta és így 1956 májusában a múzeum ünnepélyes kerekék között megnyílhatott.

Ezzel új helyzet kezdődött a múzeum történetében. *Dr. Arany Bertalan* megbízott igazgató nagy akarással és szaktudással látott hozzá az intézmény fejlesztéséhez, a gyűjtemények gyarapításához és a múzeumbarátok körének újjászervezéséhez. Nemes törekvéseit azonban ő sem válthatta valóra.

Az elkezdett munkát e sorok írója folytatta, akit 1958 márciustól nevezték ki és bízták meg a múzeum igazgatásával. A személyi állományt mindössze az igazgató és egy félnapos foglalkoztatottságú takarító jelentette, aki egyben a tárlatvezetői teendőket is ellátta.

A szerény anyagi támogatás nem engedte meg a munkatársi létszám növelését. A kutatást, az anyaggyűjtést és más feladatok megoldását csak a múzeum baráti kör tagjainak aktivizálásával lehetett biztosítani. Ez a módszer jól bevált. Az elkövetkező években a gyűjtemény jelentősen növekedett, szakelőadások, kiállítások és más népművelési formák sorozatos rendezésével sikerült felkelteni a lakosság érdeklődését a múzeum iránt. Ennek is köszönhetően javultak az anyagi ellátottság körülményei és növekedett a munkatársak létszáma is.

A város akkori tanácselnökének, *Molnár Bélának* köszönhető, hogy 1962-ben a múzeum további épülettel gyarapodott. Itt már tágas kiállítóterem, dolgozószobák és raktárak biztosították az intézmény széles körű tevékenységének további fejlődését.

Többéves előkészület után 1967-ben a múzeum megnyitotta anyagában rendkívül gazdag, kivitelezésében pedig modern bányászati és vaskohászati állandó tárlatát. Ennek szakmai és társadalmi sikere újabb igényes tervek megvalósítására ösztönözte a múzeum vezetőségét és dolgozóit. Tovább kellett viszont fáradozni újabb épületekért, a méltányosabb anyagi és hatékonyabb személyi támogatásért. Erkölcsei elismerésben már nem volt hiány, de terveink megvalósításához újabb helyiségekre, pénzre és szakemberekre volt szükség. Ezek biztosítása után a múzeum széles körű, s a legújabb kori kutatások eredményezte gazdag dokumentációs anyag önálló tárlaton történő bemutatását tűzte ki célul. Ezt egy impozáns, felújított múzeumépületben (*Markó József* bányárának egyetlen megmaradt épületében), 500 m²-es területen sikerült megvalósítani. A kiállítás 1977. augusztus 30-án nyílt meg.

Alig telt el egy év és a korábbi két évtized alatt összegyűjtött gazdag néprajzi anyag is állandó tárlaton mutathattuk be a látogatóknak. Ez az Andrássy-grófok felújított családi képtárában kapott helyet Krasznahorkaváralján. Ezt a harmadik állandó tárlatot 1978 decemberében nyitottuk meg. A múzeum gazdag néprajzi gyűjteménye ugyancsak ennek az épületnek a földszinti helyiségeiben kapott helyet.

A múzeum nemcsak társadalomtudományi területen volt hatékony és eredményes. Megteremtette a természettudományi gyűjtemény létrehozásának lehetőségeit is. Rozsnyó és környékének, de főleg a Szlovák-karszt vidékének rendkívül gazdag állat- és növényvilága volt ennek alapja. A környék élő- és élettelen természetének gazdag gyűjteménye ugyancsak megkívánt egy önálló tárlatot. Erre 1982 februárjában került sor. Így valamennyi tárlatunk más-más épületben van elhelyezve.

1980-tól folytatók előkészületek a múzeum képzőművészeti tárlatának létrehozására. Gazdag és anyagilag is igényes gyűjtőtevékenységünk eredményeként az utóbbi években sikerült összeállítani egy közel félezer darabot számláló képzőművészeti anyagegyüttest. A múzeum ennek a bemutatására is új épületet vásárolt, amelynek felújítási munkálatait befejezve 1987 szeptemberében megnyílt a galéria.

A múzeum állandó tárlatainak sorrendbeli és számszerű felsorolása után szükségesnek tartom azok leírását és részletesebb ismertetését.

A múzeum elnevezéséből is eredő bányászati és vaskohászati tárlat gazdag őstörténeti és műszaki anyagával méltó emléket állít a vidék több mint ezeréves történetének. Szlovák, magyar, orosz és német nyelvű magyarázó szöveg segíti a látogatókat, akik történeti sorrendben szemlélhetik a bányászat és a vaskohászat legrégebb tárgyi és dokumentációs emlékeit. Ezeket korhűen egészítik ki a középkori bányászatot és fémmegmunkálást ábrázoló modellek, plasztikai és grafikai ábrázolások.

Meggyőzőek az ércfejtés történeti fejlődését, formáit és módszereit bemutató dokumentumok, a fűró- és szállítóberendezések, öntvényminták, mérőműszerek, világító és robbantó kellékek, szemléltető térképek. Korhűek a kohómodell, a különböző műszaki berendezések és bányagépek modelljei is.

A kiállítás szerves részét képezik a szemnek is tetsző, a vidék egyes érdeklőhelyeinek különböző ásványmintái. Nem hiányoznak a bányászok és vasgyárak dolgozóinak

életmódját, munkakörülményeit, majd a felszabadulás utáni társadalmi megbecsülését szemléltető dokumentumok sem. Tematikailag szervesen kapcsolódnak a kiállításhoz olajfestmények, amelyek (alkotói: *Bukovinsky Vojtech* és *Dobos Ondrej* neves kassai képzőművészek) nem csupán dekoratív jellegűek, de tartalmilag is szorosan kapcsolódnak a kiállított dokumentumokhoz.

A tárlat záró része a modern szocialista bányászat dinamikus fejlődését dokumentáló anyag nagy választékát sorakoztatja fel. Kiemelten foglalkozunk itt a bányászat népgazdasági jelentőségével.

A kiállítás egésze, szemléltető és oktató része (a vendégkönyvek bejegyzései alapján) tiszteletet és elismerést fogalmaznak meg bányászainkról.

A múzeum nem tudná teljesen betölteni hivatását és méltán szolgálni társadalmunkat, ha önálló tárlattal nem dokumentálná a járás gazdag hagyományait. Ennek keretében mutatjuk be Rozsnyó és környéke múltjának 1848-tól napjainkig terjedő időszakát, a fontosabb történeti, politikai és társadalmi változásokat. A kiállítás objektíven ábrázolja az 1848–49-es szabadságharc leverését követő időszak politikai és társadalmi viszonyait, Gömör megye ipari központjaiban lejátszódó eseményeket, változásokat. Ugyanakkor érzékeltetjük a kiegyezést követő időszakban egyre határozottabbá váló munkásmozgalmi tevékenységet, annak formáit, kudarcait és sikereit. A sztrájkmozgalom jelentősebb eseményeit több nyelvű sajtótermékekkel illusztráljuk. A munkásmozgalomban alapvető változást jelentett a nagy októberi szocialista forradalom. Ennek hatására a Magyar Tanácsköztársaság Rozsnyón is létrehozta a Forradalmi Nemzeti Tanácsot. E korszak dokumentumai meggyőznek bennünket arról a munkásegységről, amely területünket a Tanácsköztársaság időszakában jellemezte. Kiállításunk ezt követően a Csehszlovák Kommunista Párt megalakulásának, sikereinek és kiemelkedő képviselőinek szentel teret. Külön egységben foglalkozunk és mutatjuk be a II. világháborút megelőző politikai események dokumentumait. A Szlovák Nemzeti Felkelés emlékei kiemelten szerepelnek tárlatunkon.

A felszabadulás utáni szocialista fejlődést nemcsak tárgyak és dokumentumok reprezentálják, hanem egy audiovizuális program is. Ez nemcsak történeti tanulságokat fogalmaz meg, hanem maradandó élményt is jelent kiállításunk látogatóinak.

Másik kiállításunk Krasznahorkaváralján (egy impozáns, szecessziós grófi épületben) Gömör megye népművészetét mutatja be. A kiállításból megemlézésre méltóak a gömöri népi kerámia remekművei, a rozsnyói és murányi kőedénygyárak színes és formás termékei. Bemutatjuk a gömöri táj változatos népviseletét, a háziszöttesek gazdag választékát és a sajátos gömöri motívumokkal készített kézimunkákat. A korra jellemző fafaragások az „ezermester”-ek használati és dísz tárgyait példázzák a hagyományos paraszti kultúrában kifejezésre jutott ízlést, szépséget és a művészi alkotó képességet. Amikor visszacsalogatnak a múltba, kellemessé teszik jelenünket és megtalálják helyüket napjaink lüktetően vibráló életformáiban is.

Szlovákia gazdag és csodálatosan szép karsztvidékének nagyobb része a rozsnyói járásban helyezkedik el. Gazdag és változatos a növényzete és állatvilága. Világhírű barlangjai kiérdemelték a védett területté nyilvánítást. E rendkívüli értékeket mutatja be természettudományi tárunk, amely a bányászmuzeum főépületének szomszédságában van. Nagyméretű színes diák és fényképek mutatják be a terület sokszínű növényvilágát. A karsztvidék gazdag állatállományának preparátumai, a csodaszép barlangok, a vidék természeti kincsei, tudományos rendszerbe rakott ásványai és kőzetei mind-mind e vidék mérhetetlen gazdagságáról tanúskodnak.

1980-tól – mind korábban is említettem – igyekeztünk előkészíteni a múzeum művészettörténeti tárlatát, amelyet kis túlzással Gömöri Galériának nevezünk. Erre a célra a múzeum a város főterén egy épületet vásárolt, amelynek tatarozási és átalakítási mun-

kálatai 1987 első felében befejeződtek. Ebben az évben a bányásznap tiszteletére megnyitottuk képzőművészeti tárlatunkat.

Állandó kiállításaink mellett évente múzeumunk 3–4 tematikus, időszakos kiállítást rendez. Ezeket összekapcsoljuk előadásokkal, vetélkedőkkel és különböző honismereti akciókkal. Ugyanakkor támogatjuk a városi és falusi krónikaírók tevékenységét. Ebben a munkánkban nagy segítséget jelent az, hogy nemcsak a hazai múzeumok szakemberei, hanem a magyarországi múzeumok és tudományos intézmények munkatársai is támogatnak bennünket.

A rozsnói bányász múzeumnak – ezt a kapcsolatot példázva – 1960-as évektől gyakori vendégei voltak olyan neves néprajzkutatók és muzeológusok, mint Gunda Béla, Balassa Iván, Dankó Imre, Ujváry Zoltán, Paládi-Kovács Attila, Bodó Sándor, Bodgál Ferenc, Sárossy Bálint, Vargyas Lajos, Horváth István, Nagy Gyula – és még sokan mások –, akik a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének meghívottjaiként dolgoztak nálunk.

Rendkívül nagyra értékeljük azokat a kapcsolatokat, amelyeket kölcsönösen kialakítottunk, s szándékaink szerint továbbra is megkívánunk tartani. Lehetőségünk volt arra, hogy megismerjük a debreceni Déri Múzeum, a miskolci Herman Ottó Múzeum, az egri Dobó István Vármúzeum, a gyöngyösi Mátra Múzeum, a salgótarjáni Munkásmozgalmi Múzeum, a fővárosi Munkásmozgalmi, Hadtörténeti és Mezőgazdasági Múzeumok tevékenységét. Ezek a kapcsolatok tartósak és szakmailag kölcsönösen hasznosak.

Nagy szeretettel emlékezem vissza arra a levélre, amelyet 1973-ban Ujváry Zoltántól, a debreceni egyetem néprajzi tanszékének vezetőjétől kaptam. Felhívta figyelmemet a miskolci múzeum új igazgatójára, Szabadfalvi Józsefre. Személyében a későbbiek során olyan embert ismertem meg, aki a régióban belül Gömör megye jó ismerője, kiváló szakember, s partner az interetnikus kapcsolatok ápolásában. Ez a kapcsolat a későbbiekben kiteretélyesedett intézményeink munkatársaira is. Így folyamatosak a baráti és a szakmai találkozások. Miskolci kollégáink megismertették velünk a nagy kiterjedésű megye valamennyi intézményét és ezek gyűjteményeit. Ugyanakkor szakmai partnerként jelentkező megmutathattuk nekik a rozsnói bányamúzeumot, a múzeum gyűjteményeit, Krasznahorka várát, a Betléri-kastélyt, az Andrassy mauzóleumot, s járásunk más történeti nevezetességeit.

A folyamatos szakmai konzultációk során úgy ítéltük meg, hogy szükséges múzeumi anyagunk kölcsönös bemutatása. Erre 1986-ban került sor, s ez azt jelenti, hogy a rozsnói bányász múzeum történetében először nyílt lehetőség arra, hogy bányászati és kohászati gyűjteményének válogatott dokumentumait más országban mutassa be. Kiállításunkat „Földünk rejtett kincsei” címmel 1986. június 6-án nyitottuk meg Miskolcon. Ezen részt vettek a rozsnói Járási Nemzeti Tanács magas rangú képviselői is. A kölcsönösen korrekt szakmai tárgyalások eredményeként nemcsak munkakapcsolataink mélyültek el, hanem lehetőségünk nyílt arra, hogy anyagunkat bemutassuk Budapesten, majd ezt követően Gyöngyösön is.

Az eltelt évek bizonyították, hogy mind szakmai, mind emberi kapcsolataink megalapozottak, s továbbfejlődésre érdemesek. Közösen és együtt gondolkodva, a hatékonyabb kapcsolatok reményében üdvözlöm a miskolci munkatársakat.

VERBINDUNGEN ZWISCHEN DER MUSEEN VON MISKOLC UND ROZSNYÓ

(Auszug)

Das Museum für Bergbau und Eisenhüttenwesen in Rozsnyó kann auf eine mehr als 80-jährige Geschichte zurückblicken. Das einstöckige klassizistische Gebäude wurde im Jahre 1902-03 aus verschiedenen Stiftungen erbaut. Die erste Ausstellung des Museums empfängt die Besucher vom Jahre 1912 an. Die Sache des Museums wurde von mehreren führenden Persönlichkeiten der Stadt und von einigen begeisterten Fachleuten kontinuierlich unterstützt. Unter diesen Vorgängern sind die Namen von Kálmán Tichy, Béla Molnár und Bertalan Arany erwähnenswert.

Die Erweiterung der Sammlung der Einrichtung beanspruchte auch neue Gebäude. Gegenwärtig haben wir die Möglichkeit, neben dem Material des Bergbaus und des Eisenhüttenwesens in einer ständigen Ausstellung auch unsere Sammlung der Volkskunst, der Naturwissenschaften und der bildenden Kunst zu zeigen.

Die Verbindung mit dem miskolcer Ottó Herman Museum haben wir in den Jahren um 1960 ausgebildet. Dies kommt auch in fachlich fruchtbringenden, gegenseitigen Ausstellungen zum Ausdruck. Die vergangenen, annähernd zwei Jahrzehnte bewiesen, daß die fachlichen und menschlichen Beziehungen eine gute Grundlage besitzen und daß wir uns beiderseits um deren Weiterentwicklung bemühen.

István Labancz